

ÉRTEKEZÉSEK
A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

AZ I. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

SZINNYEI JÓZSEF

OSZTÁLYTITKÁR.

XXIV. KÖTET 6. SZÁM.

SYMBOLAE EXEGETICAE
AD PERSII SATIRAS

SCRIPSIT

GEYZA NÉMETHY

SODALIS ORDINARIUS

*Commentatio in consessu Academiae Litt. Hung.
die 7. Mai ann. 1923. recitata.*

Pretium 3000 cor.

BUDAPEST.

1924.

SYMBOLAE EXEGETICAE AD PERSII SATIRAS

SCRIPSIT

GEYZA NÉMETHY
SODALIS ORDINARIUS

*Commentatio in consessu Academiae Litt. Hung.
die 7. Mai ann. 1923. recitata.*

BUDAPESTINI
SUMPTIBUS ACADEMIAE LITTERARUM HUNGARICAE
MCMXXIV.

Symbolae exegeticae ad Persii Satiras.

Anno 1903. edidi Satiras Persii adnotationibus exegeticis instructas.* Nunc commentarium illum additamentis quibusdam ditare atque emendare velim.

I.

Prolog. vss. 2–3:

Nec in bicipiti somniasse *Parnaso*
Memini, ut repente sic poeta prodirem.

Scholiasta adnotat: »Tangit autem Ennium, qui dixit se vidisse per somnium in *Parnaso* Homerum sibi dicentem, quod eius anima in suo esset corpore.« *Vahlen* in editione altera Ennii (p. CXLVIII.) docet Ennium non de *Parnaso*, sed de *Helicone* hoc narrasse; pro *Helicone* igitur Persius posuit *Parnasum*.

II.

Sat. I. vs. 1:

O *curas hominum*, o quantum est in rebus *inane*.

Locis parallelis Lucretianis in editione mea allatis adde Lucr. V. 1415–1416: »Ergo *hominum genus* in cassum frustra que laborat Semper et in *curis* consumit *inanibus* aevom.«

* *A. Persii Flacci Satirae*. Edidit, adnotationibus exegeticis et criticis instruxit. Budapestini, sumptibus Academiae Litterarum Hungaricae, MCMIII.

III.

I. 5–8:

Non, si quid turbida Roma
 Elevet, accedas *examenve* improbum in illa
 Castiges t.utina, nec te quaesiveris extra.
 Nam Romae *est* quis non?

Ita locum exhibui in editione mea. Nunc pro *examenve* scribendum censeo *examenque* cum codice Montepesulano 212. et cum Vaticano locumque ita interpretor: »Si quid turbida Roma elevet, tu non accedas, *sed* examen falsum emendes in trutina illa.«

Vs. 8. cum codicibus deterioribus omittendum censeo *est* et interrogationem ita expleo ex vs. 7: »Nam Romae quis non *se quaerit extra*, i. e. quis non captat plausum vulgi?«

IV.

I. 83–84:

Nilne pudet *capiti* non posse pericula cano Pellere?

In editione mea adnotavi: »*pellere*, cum dativo«. Sed *capiti* fortasse ablativus est, ut *Karsten* (in ephemeride critica Batavorum, *Museum*, ann. 1905. p. 291) monet, qui affert Catull. 68, 124: »Suscitat a cano vulturium *capiti*.«

V.

I. 92–95. fautor quidam poetarum Neronianae aetatis affert nonnulla novae poeseos specimina, mollitia quadam et curiosa versuum pangendorum arte insignia:

Sed numeris decor est et iunctura addita crudis.
 Claudere sic versum didicit: *Berecyntius Attis*,
 Et: *qui caeruleum dirimebat Nerea delphin*,
 Sic: *costam longo subduximus Apennino*.

Vs. 93. ad verbum *didicit* supplendum est subiectum: *poeta novus*. Eadem ellipsis supra vss. 63–66:

Quis populi sermo est? Quis enim, nisi carmina molli
 Nunc demum numero fluere, ut per leve severos

Effundat iunctura unguis? Scit tendere versum
Non secus, ac si oculo rubricam derigat uno.«

Ubi ad scit splendendum est subiectum: *poeta nostrae aetatis*.

Eodem versu (vs. 93.) *claudere versum* referendum est ad clausulas hexametrorum, i. e. vs. 93. ad *Bercyntius Attis* et vs. 94. ad *Nerea delphin*. Fautor scilicet poeseos novae a Persio ludibrii causa inductus laudat novos poetas Graecissantes, qui in clausulis hexametrorum libentissime utebantur *Graecis nominibus* euphoniae gratia. Cf. scholia ad vs. 93. et 94: »Hi versus exempli causa ponuntur. Non sunt autem Persii, sed poetae nescio cuius *Graecissantis*, qui cum mare describeret, ita dixit: *delphin* in *extremitate* versuum . . . Sic robur Latinae eviravimus linguae intermiscendo *Graecas glossulas*.«

Vs. 95. est crux omnium interpretum. Nam quid significet *costam subducere Apennino*, nemo adhuc probabiliter explicare potuit. Sed rectam viam hic quoque monstrant nobis scholia ad vs. 95: »Omnia heroicorum carmina ita fere sunt composita, ut proximus pes ab ultimo dactylus sit, exceptis admodum paucis, quos *spondiazontas* appellant, ut apud Cornelium Severum: »Pinea frondosi coma murmurat *Apennini*.« *Longum Apenninum*, non quod a supero mari ad inferum extenditur, sed quod *duobus spondeis terminetur*.« Ergo *longus Apenninus* hoc loco non geographico, sed prosodico sensu ponitur: *Apennino* vox longa est, quia ex quattuor longis syllabis constat.

Agitur certe de hexametris spondiacis, quibus mollitiem quandam tribuebant antiqui, praesertim poetae neoterici Catullianae aetatis, qui libentissime utebantur versibus spondiacis ita, ut in fine versus Graecum nomen euphoniae causa ponerent. Hunc morem irridet inimicus eorum, Cicero, cum Attico iocans; ipse enim facit mollem hexametrum spondiacum in nomen Graecum dispondiacum exeuntem eumque ironice commendat poetis neotericis; cf. Ep. ad

Att. VII. 2, 1: »ita belle nobis

Flavit ab Epiro lenissimus *Onchesmites*.

Hunc σπονδειαίζοντα si cui voles τῶν νεωτέρων pro tuo vendito.« De mollitie talis clausulae hexametri mentionem facit etiam Quintilianus Inst. Or. IX. 4, 65. hunc Persii locum respiciens: »Est in eo quoque nonnihil, quod hic singulis verbis bini pedes continentur, quod etiam in carminibus est permolle, nec solum, ubi quinae syllabae nectuntur, ut in his: *fortissima Tyndaridarum*, sed etiam ubi quaternae, cum versus *clauditur*: *Apennino* et *armamentis* et *Orione*.« Quare relinquamus vestigia editorum huc usque omnium, qui versum 95. ita scripserunt:

Sic costam longo subduximus Apennino

praeter *Sic* omnia reliqua hexametri verba poetae cuidam Persio aequali tribuentes, et scribamus versum ita:

Sic costam longo subduximus Apennino

nil praeter clausulam: *Apennino* poetae illi irriso relinquentes. Ad *costam* deinde subintellegamus (ex. vs. 93.) dativum *versui* et *longo Apennino* sit nobis *ablativus instrumenti*, non dativus, ut interpretes huc usque omnes putaverunt. Ita sensus evadit aptissimus: »Sic *costam* *versui* hexametro subduximus (dempsimus) nos, poetae novi, ope *longi Apennini*« i. e. in fine versus hanc longam vocem ponendo: *Apennino*. Nam quid significat hoc loco *costam versui subducere*? Certe *ossa*, i. e. duritiem, subducere *versui*, quasi *exossare*, emollire hexametrum; est enim propria *versui* spondiaco, praesertim qui in vocem ex duobus spondeis constantem exit, quaedam *mollities*, ut supra vidimus. Conferri potest apud Persium ipsum Sat. VI. vs. 52., ubi *exossatus ager* significat agrum lapidibus (tamquam ossibus) purgatum et sic mollitum.

Totus igitur locus Persii (vss. 92—95.) agit de clausulis hexametrorum a poetis Neronianae aetatis compositorum: sed vss. 93. et 94. reprehenduntur poetae Graecisantes, qui in fine hexametri Graeca ponebant nomina euphoniae causa, vs. autem 95. carpuntur ii, qui iusto saepius utebantur mollitiae gratia hexametris spondiacis.

VI.

I. 121–123.:

Hoc ego opertum,
Hoc ridere meum, tam nil, nulla tibi vendo
Iliade.

Hosius (Berliner Philologische Wochenschrift, ann. 1903. p. 1486.) confert Petron. 52.: »meum intellegere nulla tibi vendo pecunia«.

VII.

II. 2.:

Qui tibi labentis *apponit* candidus annos.

In praefatione critica editionis meae erravi lectionem *apponit* codici Montepessulano 125. tribuens; haec est enim lectio codicis Montepessulani 212. et Vaticani.

VIII.

II. 44–46.:

Rem struere exoptas caeso bove Mercuriumque
Accersis fibra: „Da *fortunare* Penatis,
Da pecus et gregibus fetum.“

Wageningen in editione sua (Groningae, 1911.) recte adnotat hoc loco *Penatis* subiectum esse verbi *fortunare* et supplendum obiectum: *me*. I. e. da, ut *Penates fortunent* (felicem reddent) me et domum meam.

IX.

II. 55–58. (de stultitia eorum, qui diis aurum in sacrificio placere credunt):

Hinc illud subiit, *auro* sacras quod *ovato*
Perducis facies. „Nam *fratres* inter aenos,
Somnia pituita qui purgatissima mittunt,
Praecipui sunt sitque illis *aurea barba*.“

Poeta alludere videtur ad imperatorem quendam nobis ignotum, qui *auro ovato*, i. e. victoriis parto et in ovationis

pompa circumducto, statuas deorum quorundam perducī iussit.

V. 56. *Fratres inter aenos* sic explicant scholia: »Acron tradit, quod in porticu quondam Apollinis Palatini fuerint quinquaginta Danaidum effigies et contra eas sub divo totidem *equestres filiorum Aegypti*. Ex iis autem stauis quaedam dicebantur postulantiſ per ſomnum dare oraſ cula.« Sed teſtimonium ſcholiorum argumentis graviffimis infirmavit *Jahn* (p. 133. ed. mai.): »Danaidum ſtatuae in illa porticu poſitae etiam ab aliis commemorantur (*Propert.* II. 23, 4; *Ov. A. A.* I. 73. ſq. *Am.* II. 2, 4. *Trist.* III. 1, 60 ſqq.), unde diſcimus fuiſſe eas inter columnas porticus collocatas unaque cum iis patrem Danaum ſtricto enſe. Permirum vero accidit, quod nunquam Aegyptiadarum mentionem faciunt ſcriptores, qui Danaides admirantur, atqui quinquaginta ſtatuae equeſtres etiam Romae reſ erat admiratione ſane digna. Porro cur Aegypti filiis ſtatuae equeſtres ponerentur, nulla quantum video cauſa inveniri poteſt. Quare vereor, ne in hac narratione error quidam inſit et ſtatuae Aegyptiadarum non nimis firmo talo conſiſtant. Verum ut fuerint, hic eos in mente habere *Persius* non potuit. Primum enim non eſt credibile Aegypti filios ſomnia miſiſſe et tamquam deos fatidicos venerationem accepiffe, tum ex tali quinquaginta ſtatuarum ſerie ad ordinandam porticum collocatarum, inter ſe igitur ſimillimarum, unum alterumve eximie beneficum habitum fuiſſe et tali prae ceteris barbam pro lubitu deaurari licuiſſe vix mihi perſuadeam.« Adde, quod filii Aegypti erant *iuvenes*, qui a ſculptoribus non fingebantur *barbati*; non poterant igitur barbae earum (cf. vs. 58.) inaurari. Eadem de cauſa non eſt de *Dioscuris* cogitandum, qui ſemper *imberbes* fingebantur.

Mea ſententia vs. 56. *fratres aeni* ſignificant ſtatuas aeneas quorumlibet deorum, quia dii omnes, a Saturno orti, arto cognationis vinculo erant inter ſe iuncti et *Persius* ante oculos habuiſſe videtur *Verg. Catal.* IV. 5., ubi *divi divumque ſorores* ſignificant *deos deaſque*. Ergo, ſi deae ſunt deorum ſorores, poſſunt etiam dii omnes

fratres appellari. Intellege igitur: »Inter fratres suos aeneos sint praecipui illi, qui« etc.

X.

II. 64—65. (de luxuria).

Haec sibi corrupto casiam dissolvit olivo
Et Calabrum coxit *vitiato* murice vellus.

Ut *Wageningen* in editione sua recte monet, non murex, sed vellus *vitiatur*, sicut vs. preced. non casia, sed olivum corrumpitur. Ipse Persius VI. 40. (de luxuria) recte dicit: »Faenisecae crasso *vitiarunt* unguine pultes«, i. e. non unguen *vitiatur*, sed puls *vitiatur* unguine. Scribendum igitur videtur cum *Wageningeno vitiatum*. Corruptela facile explicatur haplographia litterae *m*.

XI.

II. 66—67. (de avaritia):

Haec bacam conchae rasisse et *stringere venas*
Ferventis massae crudo de pulvere iussit.

Persius ante oculos habuisse videtur Catull. 66, 49, 50: »Et qui principio sub terra quaerere *venas* Institit ac ferri *stringere* duritiem.»

XII.

II. 68—69:

Peccat et *haec*, peccat, vitio tamen utitur. At vos
Dicite, pontifices, in sancto quid facit aurum?

In editione mea ad *peccat et haec* adnotavi: »Hoc loco *pulpa* (supplenda ex vs. 63.) est subiectum, *haec* autem obiectum sententiae.« Rectius *Wageningen* in editione sua (Groningae, 1911. II. p. 39.) ad *et haec*: »*pulpa* quoque, h. e. corpus peccat luxuriae se dedens, at magis peccat animus, qui mores suos diis attribuit.« *Haec* (= *pulpa*) est igitur subiectum sententiae.

XIII.

III. 71—72. (de officiis hominum);

quem te deus esse

lussit et humana qua parte *locatus* es in re.

I. e. quo loco, tamquam miles in statione, positus es a deo in republica humana. Locis parallelis in editione mea allatis adde Demosth. Olynth. 3, 36: παραχωρεῖν . . . τῆς τάξεως τῆς ἀρετῆς et Hor. Epist. I. 16, 17: »*locum* virtutis deseruit«.

XIV.

III. 83—84. (de absurdis philosophorum dogmatibus):

Aegroti *veteris* meditantes somnia: gigni
De nihilo nihilum, in nihilum nil posse reverti.

Intellege: somnia *veteris* cuiusdam *philosophi insanientis*; nam dogmata philosophorum interdum absurda sunt, sicut somnia aegrotorum delirantium. Cf. Varr. Sat. Menip. fr. 122. (ed. Buecheler): »Postremo nemo *aegrotus* quicquam *somniat* tam infandum, quod non aliquis dicat philosophus« et Lactant. Die ira dei 10, 3: »Qui (sc. Leucippus) ea loqueretur, quae nec *aeger* quisquam *delirare* nec dormiens posset *somniare*«.

XV.

IV. 5:

. . . dicenda tacendave calles.

Locis parallelis in editione mea allatis *Hosius* (Berl. Phil. Wochenschrift ann. 1903. p. 1486.) addit Enn. fragm. 194, 10: »Prudenter qui dicta loquive tacereve possit.«

XVI.

IV. 10—11:

. . . *rectum* discernis, ubi inter
Curva subit, vel cum *fallit* pede *regula* varo.

Persius ante oculos habuisse videtur Lucret. IV. 496—497: »si prava est *regula* prima Normaue si *fallax* *rectis* regionibus exit«.

XVII.

V. 1—7. agitur de poetis tragicis et epicis centum ora et centum linguas sibi poscentibus:

Vatibus hic mos est, centum sibi poscere voces,
Centum ora et linguas optare in carmina centum,
Fabula seu maesto *ponatur* hianda tragoedo,
Vulnera seu Parthi ducentis *ab inguine ferrum*.
»Quorsum haec? Aut quantas robusti carminis offas
Ingeris, ut par sit centeno gutture niti?»

Vs. 3. *fabula ponatur* explicandum ex I. 70: *ponere lucum*; nam *ponere* proprie dicitur de artificibus statuas aut picturas faciētibus (cf. Ov. Met. VIII. 159—160. de Daedalo: »fabrae celeberrimus artis *Ponit* opus«); sed transfertur etiam ad poetas carmina componentes. Ergo *fabulam ponere* hoc loco significat *tragoediam fingere*.

Ad vs. 4. locis parallelis in editione mea allatis adde Ov. Met. V. 132—133: »Huius in obliquo missum stetit *inguine ferrum*; Letifer ille locus.«

Vs. 7. *ingeris* explicari nequit. Scribendum videtur *egeris* (ab *egerendo*), i. e. evomis. Cf. Ov. Met. VI. 664. (de Tereo, qui filium suum inscius comedit, cibos nefandos evomere conante): »*Egerere* inde dapes immer- saque viscera gestit«. Similiter dicit Martial. XI. 90, 6. de tragicis grandiloquis, fortasse hunc ipsum Persii locum respiciens: »Accius et quidquid Pacuviusque *vomunt*.« Cf. Hor. A P. 457: »dum sublimis versus *ructatur*.«

XVIII.

V. 127—128:

. . . servitium acre
Te nihil impellit.

Locis parallelis in editione mea allatis adde Lucret. V. 87.: »Et dominos *acris* adsciscunt«.

XIX.

V. 134—137. (de mercatore):

. . . En, saperdam advehe Ponto,
Castoreum, stuppās, hebenum, tus, lubrica Coa;
Tolle recens primus piper ex sitiente camelo.
Verte aliquid: iura.

Ad *verte* adnotat scholiasta: »Negotiare et speciem pro specie commuta.« Cf. Porphyr. ad Hor. Epist. I. 20, 1: »Vertumnus deus est praeses *vertendarum rerum*, hoc est emendarum et vendendarum.«

XX.

V. 147–148:

... Veientanumque rubellum
Exhalet *vapida* laesum *pice* sessilis obba?

Locis parallelis in editione mea allatis adde Pseudo-
verg. Cop. vs. 11: »*vappa* cado nuper defusa *picato*«.

XXI.

V. 180:

Herodis venere dies . . .

Locum ita interpretatus sum in editione mea: »dies festi Iudaeorum, i. e. sabbata. Herodes Magnus, Iudaeae rex, Augusti amicitia honoratus, erat Romanis notissimus; hoc loco ponitur pro populo suo«. Cf. Iuvenal. 6, 159. (de Iudaea): »Observant ubi festa mero pede sabbata *reges*.«

XXII.

V. 189–191. (de centurione inerudito philosopho contemnente):

Dixeris haec inter varicosos centuriones,
Continuo crassum ridet Pulfennius ingens
Et centum Graecos *curto centusse* licetur.

Vs. 191. *curto centusse*, i. e. centum assibus non integris et probis, sed longo usu detritis. Contrarium est III. 69. *asper summus*, i. e. pecunia nova et proba, nondum trita, iustum pondus habens. Persius ante oculos habuisse videtur Varr. Sat. Menip. fr. 404 (ed. Buecheler): »Si quantum operae sumpsisti, ut tuus pistor bonum faceret panem, eius duodecimam *philosophiae* dedisses, ipse bonus iam pridem esses factus. Nunc illum qui norunt, volunt emere milibus centum, te qui novit, nemo *centussis*.«

XXIII.

VI. 3–4. ita alloquitur Caesium Bassum, lyricum poetam:

Mire opifex numeris veterum *primordia vocum*
Atque marem strepitum fidis intendisse Latinae.

I. e. qui *numeris* (i. e. ad numeros, secundum numeros) *veterum lyricorum Graecorum* artificiose scis intendere *chordas* et marem strepitum lyrae Latinae. *Primordia vocum*, i. e. origines vocum (unde voces oriuntur), sunt *chordae*; abstracte dictum ad exemplum Vergilii, qui Aen. VI. 646. septem chordas lyrae appellat *septem discrimina vocum*.

Veteres appellabantur a Graecis recentioris aetatis et a Romanis scriptores Graeci classici inde ab Homeri temporibus usque ad Alexandrum Magnum. His adnumerandi sunt lyrici antiqui septimo et sexto a. Chr. n. saeculo florentes, quos Horatius et Caesius Bassus imitabantur. Cf. Hor. Sat. II. 6, 61: »*veterum* libris.« *Numeris veterum . . . fidis Latinae*, eadem antithesis, quae apud Hor. III. 30, 13–14: »*Aeolium* carmen ad *Italos* deduxisse modos.«

Numeris . . . primordia vocum . . . intendisse, ex Verg. Aen. VI. 646: »Obloquitur *numeris* septem *discrimina vocum*« et Aen. VII. 776: »numeros intendere nervis.«

Strepitum . . . fidis, ex Hor. Carm. IV. 3, 17–18: »O *testudinis* aureae Dulcem quae *strepitum*, Pieri, temperas.«

XXIV.

VI. 24:

Nec tenuis sollers *turdarum* nosse salivas.

Turda pro: turdus femina, insolenter. Hanc vocem Persius a Varrone mutuasse videtur; cf. Varr. Sat. Menip. fragm. 446. (ed. Buecheler) apud Non. Comp. doct. p. 229: »*turdi* generis feminini. Varro *Quinquatribus: turdae*«.

XXV.

VI. 69–70:

. . . mihi festa luce coquatur
Urtica et *fissa* fumosum sinciput aure.

Intellege sinciput porci fumo siccatum. In editione mea adnotavi: »Solent in Hungaria subulci aures suum fissuris sibi propriis notare, ut suam quisque suem etiam in alieno grege agnoscat. Idem fecisse videntur antiqui.« *Hosius* (Berl. Phil. Wochenschrift, ann. 1903. p. 1486.) contra: »*fissa aure* ist, trotz heutiger ungarischer Sitte schwerlich das zum Kennzeichnen des Eigentums geschlitzte Ohr, sondern *das Loch im Ohr, an dem der Schweinskopf im Rauch hing*«. Conferri potest *Pseudoverg. Moret.* 58–59: »Traiectus medium sparto sed caseus orbem . . . pendeat.«

XXVI.

VI. 71–73:

Ut tuus iste nepos olim satur anseris extis,
Cum morosa vago singultiet inguine vena,
Patriciae *immeiat* vulvae?

Immeiat de coitu. Locis parallelis in editione mea allatis adde *Catull.* 67, 29–30. (de patre uxorem filii construprante): »Egregium narras mira pietate parentem, Qui ipse sui gnati *minxerit* in gremium.«

